

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

NGUYỄN THỊ THANH NHỤY

**VĂN HÓA ỨNG XỬ CỦA CÁC NHÂN VẬT NỮ TRONG TRUYỆN
NÔM BÁC HỌC CUỐI THẾ KỶ XVIII ĐẦU THẾ KỶ XIX**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

Thái Nguyên – 2018

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC**

NGUYỄN THỊ THANH NHỤY

**VĂN HÓA ỨNG XỬ CỦA CÁC NHÂN VẬT NỮ CHÍNH TRONG
HAI TRUYỆN NÔM BÁC HỌC TIÊU BIỂU CUỐI THẾ KỶ XVIII
ĐẦU THẾ KỶ XIX**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. DƯƠNG THU HẰNG

Thái Nguyên – 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng. Các kết quả nghiên cứu trong luận văn đều trung thực và chưa từng được công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Thanh Nhụy

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn thạc sĩ này, tác giả xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu, Khoa Sau đại học, Trường Đại học Khoa học, Đại học Thái Nguyên và các Thầy, Cô giáo đã trực tiếp giảng dạy, giúp đỡ trong suốt quá trình học tập.

Đặc biệt, tác giả xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới giảng viên hướng dẫn PGS. TS Dương Thu Hằng đã luôn tận tình hướng dẫn, chỉ bảo trong suốt thời gian tác giả nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, xin gửi lời cảm ơn đến gia đình, người thân, bạn bè và đã giúp đỡ, động viên, tạo điều kiện để tác giả hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2018

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Thanh Nhụy

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	4
3.1. Đối tượng nghiên cứu	4
3.2. Phạm vi nghiên cứu	4
4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	4
4.1 Mục đích nghiên cứu	4
4.2. Nhiệm vụ nghiên cứu.....	4
5. Phương pháp nghiên cứu.....	5
6. Cấu trúc của luận văn.....	6
7. Đóng góp của đề tài.....	6
CHƯƠNG 1: MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI.....	7
1.1. Một số khái niệm và thuật ngữ liên quan.....	7
1.1.1. Khái niệm văn hóa	7
1.1.2. Khái niệm văn hóa ứng xử.....	9
1.2. Văn hóa ứng xử của người Việt dưới ảnh hưởng của Đạo giáo, Phật giáo, Nho giáo.....	10
1.2.1. Văn hóa truyền thống của người Việt.....	10
1.2.1. Văn hóa ứng xử người Việt dưới sự ảnh hưởng của Phật giáo, Đạo giáo, Nho giáo.....	12
1.3. Khái niệm về giới.....	18
1.3.1. Quan điểm văn hoá về nữ giới ở Việt Nam thời trung đại	19
1.3.2. Nữ giới trong văn học viết Việt Nam thế kỷ XVIII – XIX	26
1.4. Khái quát về tác giả, tác phẩm.	30
1.4.1. Phạm Thái và tác phẩm Sơ Kính Tân Trang	30
1.4.2. Nguyễn Du và tác phẩm Truyện Kiều	32

CHƯƠNG 2 : VĂN HÓA ỨNG XỬ TRONG TÌNH YÊU CỦA NHÂN VẬT NỮ CHÍNH TRONG HAI TRUYỆN NÔM BÁC HỌC TIÊU BIỂU CUỐI TK XVIII	
ĐẦU THẾ KỶ XIX.....	36
2.1. Tình yêu chủ động, chân thành, mạnh mẽ.	36
2.1.1. Tình yêu chủ động, chân thành, mạnh mẽ của nhân vật Quỳnh Thư trong Sơ kính tân trang.	37
2.1.2 Tình yêu chủ động, chân thành, mạnh mẽ của nhân vật Thúy Kiều trong Truyện Kiều.....	41
2.2. Tình yêu thủy chung, son sắt của nhân vật nữ chính.....	47
2.2.1. Tình yêu thủy chung của Quỳnh Thư trong Sơ kính tân trang.	47
2.2.2 Tình yêu thủy chung son sắt của nhân vật Thúy Kiều trong Truyện Kiều....	52
CHƯƠNG 3 : VĂN HÓA ỨNG XỬ TRONG GIA ĐÌNH VÀ XÃ HỘI CỦA NHÂN VẬT NỮ CHÍNH TRONG HAI TRUYỆN NÔM BÁC HỌC TIÊU BIỂU CUỐI TK XVIII ĐẦU THẾ KỶ XIX.....	
3.1. Văn hóa ứng xử đề cao chữ hiếu.....	61
3.1.1. Văn hóa ứng xử đề cao chữ hiếu của nhân vật Quỳnh Thư trong Sơ kính tân trang.....	62
3.1.2 Văn hóa ứng xử đề cao chữ hiếu của nhân vật Thúy Kiều trong Truyện Kiều...	64
3.2. Văn hóa ứng xử đề cao chữ tâm trong ứng xử xã hội của nhân vật nữ trong truyện nôm bác học.....	70
3.2.1. Văn hóa ứng xử đề cao chữ tâm trong các mối quan hệ xã hội của nhân vật Quỳnh Thư trong Sơ kính tân trang.....	71
3.2.2. Văn hóa ứng xử đề cao chữ tâm trong các mối quan hệ xã hội của nhân vật Thúy Kiều trong Truyện Kiều.....	74
KẾT LUẬN.....	83
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	85

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài.

Mỗi quốc gia, dân tộc trên thế giới, văn hóa luôn là một trong lĩnh vực được quan tâm hàng đầu. Bởi, văn hóa biểu hiện sức sống, sức sáng tạo, sức mạnh tiềm tàng và vị thế, tầm vóc dân tộc. Một trong những yếu tố của lĩnh vực văn hóa đó là văn hóa ứng xử. Văn hoá ứng xử của người Việt đã được hình thành, vận động và biến đổi trong suốt thời gian 4000 năm dựng nước và giữ nước. Nét đẹp trong văn hoá ứng xử được cha ông ta lưu truyền lại từ đời này sang đời khác. Ngày nay, mặc dù xã hội đã có nhiều thay đổi nhưng văn hóa ứng xử vẫn giữ vai trò đặc biệt quan trọng. Nó tạo nên các mối quan hệ tốt đẹp có văn hóa, có đạo đức trong cộng đồng dân cư, trong tình bạn, trong tình yêu, trong gia đình, ...

Hiện nay, do sự biến động của xã hội, văn hóa ứng xử đã bị xem nhẹ, có biểu hiện sa sút. Một số thành phần trong xã hội có lối sống, lối suy nghĩ, ứng xử thiếu văn hóa đi ngược lại truyền thống văn hóa và bản sắc văn hóa tốt đẹp của người Việt. Vì vậy, nghiên cứu văn hóa ứng xử trong văn hóa truyền thống là một trong những cách “ôn cố tri tân” để có thể học tập những nét ứng xử của cổ nhân. Từ đó, lưu giữ và phát huy lối ứng xử tinh tế của cha ông từ ngàn xưa và loại bỏ lối ứng xử thiếu văn hóa.

Con người là tổng hòa các mối quan hệ xã hội và văn hóa ứng xử thể hiện bản chất con người. Trong lịch sử phát triển của văn học dân tộc, truyện Nôm – đặc biệt là truyện Nôm bác học – chiếm một vị trí vô cùng quan trọng. Nó đánh dấu sự phát triển đến đỉnh cao của văn học quốc âm nói riêng và văn học trung đại Việt Nam nói chung. Truyện Nôm bác học phát triển nở rộ vào cuối thế kỉ XVIII – đầu thế kỉ XIX, trong đó phải kể đến những tác phẩm tiêu biểu có giá trị như *Sơ kính tân trang* (Phạm Thái) và *Truyện Kiều* (Nguyễn Du).

Văn hóa ứng xử của các nhân vật nữ trong truyện Nôm bác học *Hoa tiên kí*, *Sơ kính tân trang* và *Truyện Kiều* vừa mang những đặc điểm chung của văn hóa ứng xử truyền thống của người Việt Nam, vừa có những nét riêng độc đáo của từng nhân vật, trong từng tác phẩm. Tạo nên sự riêng biệt của các nhân vật nữ phải kể đến nét độc đáo trong nghệ thuật xây dựng nhân vật của mỗi tác giả, văn hóa ứng xử của các nhân vật là một yếu tố quan trọng tạo nên sự độc đáo ấy. Văn hóa ứng xử của các

nhân vật là phương thức biểu hiện đậm nét tâm lý, cá tính đặc trưng của nhân vật đó,

Nghiên cứu về văn hóa ứng xử của các nhân vật nữ trong truyện Nôm bác học, đặc biệt là văn hóa ứng xử của nhân vật Thúy Kiều trong *Truyện Kiều* không phải vấn đề mới, tuy nhiên việc nhìn nhận, đánh giá nó trong sự phát triển thể loại truyện Nôm, qua hệ thống các nhân vật nữ trong một số truyện Nôm bác học tiêu biểu, trong tổng thể văn hóa dân tộc...là vấn đề chưa được đặt ra trong bất kì công trình nghiên cứu nào. Việc nhìn nhận trong dòng chảy văn học, tổng thể văn hóa ấy mới giúp người đọc thấy hết được vai trò, ý nghĩa và tài năng kiệt xuất của các tác giả trong xây dựng hình tượng nhân vật.

Lựa chọn đề tài *Văn hóa ứng xử của các nhân vật nữ trong truyện Nôm bác học cuối thế kỷ XVIII đầu thế kỷ XIX*, chúng tôi hi vọng có thể góp thêm một góc nhìn mới trong việc học tập và nghiên cứu một số tác phẩm truyện Nôm bác học tiêu biểu cuối thế kỉ XVIII đầu thế kỉ XIX

2. Lịch sử vấn đề

Là một trong những lĩnh vực rất được quan tâm, vì vậy đã có rất nhiều công trình nghiên cứu văn hóa, trong đó có thể kể đến các công trình tiêu biểu như; “*Việt Nam văn hóa sử cương*” in lần đầu tiên năm 1938 được ấn hành bởi Quan Hải Tùng Thư. Ngoài ra, còn rất nhiều công trình nghiên cứu khác như: “*Cơ sở văn hóa Việt Nam*” của Trần Ngọc Thêm, “*Bản sắc văn hóa Việt Nam*” của Phan Ngọc, “*Văn hóa dân gian Việt Nam trong bối cảnh văn hóa Đông Nam Á*” của Đinh Gia Khánh, “*Văn hóa Việt Nam đỉnh cao Đại Việt*” của Nguyễn Đăng Duy, “*Văn hóa gia đình Việt Nam*” của Vũ Gia Khánh...

Về vấn đề văn hóa ứng xử cũng có rất nhiều các công trình đã nghiên cứu như: “*Ứng xử trong gia đình*” của Thanh Tâm, “*Văn hóa giao tiếp*” của Phạm Vũ Dũng, “*Văn hóa ứng xử các dân tộc Việt Nam*” của Lê Như Hoa chủ biên, “*Nghệ thuật ứng xử của người Việt*” của Phan Minh Thảo, “*Văn hóa ứng xử của người Việt*” của La Văn Quán...

Những công trình nghiên cứu trên đã cho thấy văn hóa ứng xử của con người và tầm quan trọng của nó. Tuy nhiên, chưa có công trình nào đi sâu tìm hiểu về văn hóa ứng xử của người phụ nữ qua văn học.

Gần đây, đã có khá nhiều luận văn quan tâm tới vấn đề văn hóa ứng xử của con người trong văn học. Trong đó, chúng tôi quan tâm tới một số đề tài nghiên cứu khoa học sau:

“*Thế ứng xử xã hội cổ truyền của người Việt châu thổ Bắc Bộ qua một số ca dao - tục ngữ*” của Trần Thúy Anh, giảng viên trường Đại học khoa học xã hội và nhân văn Hà Nội. Tác giả đã đi nghiên cứu văn hóa ứng xử cổ truyền của người Việt ở châu thổ Bắc Bộ thông qua ca dao và tục ngữ, từ đó thấy được những nét sinh động trong văn hóa ứng xử của họ.

“*Văn hóa ứng xử người Việt trong truyện thơ Nôm*” của Triệu Thùy Dương, Đại học Sư phạm thành phố Hồ Chí Minh. Tác giả nghiên cứu văn hóa ứng xử của người Việt qua một số truyện thơ Nôm tiêu biểu thế kỷ XVIII – XIX từ đó tìm ra ảnh hưởng của thế ứng xử với tư cách là quan niệm sống, lối sống, nếp sống, lối hành động của một cộng đồng người trong thực tế đời sống đến văn học

“*Văn hóa ứng xử trong thơ chữ Hán của Nguyễn Du*” của Cao Thị Liên Hương, Đại học Sư phạm thành phố Hồ Chí Minh. Luận văn nghiên cứu tìm hiểu văn hóa ứng xử, những nét cư xử trong cuộc sống hàng ngày của ông cha ta đã đi vào thơ chữ Hán của Nguyễn Du.

Những đề tài khoa học trên đã nghiên cứu rất sâu sắc về văn hóa ứng xử của người Việt được thể hiện trong văn chương. Tuy nhiên, các công trình khoa học này chưa có công trình nào đi sâu nghiên cứu về văn hóa ứng xử của các nhân vật nữ trong truyện Nôm bác học giai đoạn cuối thế kỉ XVIII- đầu thế kỉ XIX trong mối quan hệ với bản thân, gia đình, bạn bè và cộng đồng, xã hội.

Nghiên cứu văn hóa ứng xử của các nhân vật nữ trong truyện Nôm bác học giai đoạn cuối thế kỉ XVIII- đầu thế kỉ XIX để thấy được sự phát triển đến đỉnh cao của thể loại truyện Nôm bác học, tài năng của các tác giả và đặc biệt là sự phát triển trong quan niệm và cách nhìn nhận về con người đặc biệt là người phụ nữ.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Thực hiện luận văn này, chúng tôi tập trung tìm hiểu văn hóa ứng xử của các nhân vật nữ chính trong hai truyện Nôm bác học tiêu biểu. Trong khuôn khổ của luận văn, chúng tôi lựa chọn nghiên cứu các nhân vật nữ là: Trương Quỳnh Thu – Thụy Châu trong *Sơ kính tân trang* của Phạm Thái và Thúy Kiều trong *Truyện Kiều* của Nguyễn Du.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Phạm vi nghiên cứu của luận văn là văn hóa ứng xử của các nhân vật nữ chính trong một số truyện Nôm tiêu biểu: Trương Quỳnh Thu – Thụy Châu trong *Sơ kính tân trang* của Phạm Thái và Thúy Kiều trong *Truyện Kiều* của Nguyễn Du.

Chúng tôi sử dụng các văn bản tác phẩm trong: *Sơ kính tân trang* (Phạm Thái, Hoàng Hữu Yên hiệu đính và chú giải, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, 2002), *Truyện Kiều* (Nguyễn Du, Ban văn bản Hội Kiều học Việt Nam hiệu khảo, chú giải, Nxb Trẻ, 2015) để khảo sát nghiên cứu cùng với các tài liệu tham khảo có liên quan đến đề tài.

4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

4.1 Mục đích nghiên cứu

- Làm rõ đặc điểm văn hóa ứng xử của một số nhân vật nữ trong một số truyện Nôm bác học tiêu biểu

- Cung cấp kiến thức để nâng cao chất lượng học tập, giảng dạy và nghiên cứu các tác phẩm truyện Nôm bác học cuối thế kỉ XVIII đầu thế kỉ XIX.

4.2. Nhiệm vụ nghiên cứu.

- Nghiên cứu những vấn đề lý luận và thực tế liên quan đến đề tài.
- Phân tích chỉ rõ những nét đặc sắc về văn hóa ứng xử với bản thân, gia đình, bạn bè và cộng đồng xã hội của các nhân vật Trương Quỳnh Thu – Thụy Châu trong *Sơ kính tân trang* của Phạm Thái và Thúy Kiều trong *Truyện Kiều* của Nguyễn Du